

Tim Birkhead: 'Hoe voelt het om een vogel te zijn?'

Wel eens gehoord van het boek 'De wijsheid van vogels'? Het betreft een geschiedenis van de ornithologie door professor Tim Birkhead, een Engelse vogeldeskundige, die doceert aan de universiteit van Sheffield. Birkhead is hoogleraar diergedrag en wetenschapsgeschiedenis en heeft beide kwaliteiten verenigd in het schrijven van 'De wijsheid van vogels'.

Het boek is een schitterende verhandeling over de stand van zaken in de wetenschappelijke bestudering van het rijke vogelleven. Birkhead stelt vragen aan de orde als hoe staat het met de huidige kennis over broedgedrag, territorium, verenkleed, zang, vogeltrek, voortplanting en tal van andere zaken, die veel mensen bezighouden in hun studie van vogelgedrag. Birkhead geeft niet alleen een beschouwing over wetenschappelijke ontdekkingen en onderzoeken, maar vooral 'vertelt' hij over de stand van zaken in die onderzoeken. Dat doet hij op een aangename manier. Door persoonlijke ervaringen te mengen met zijn kennis over het onderwerp lukt het Birkhead zijn lezers op een meeslepende wijze mee te nemen in intrigerende beschouwingen over wat we wel weten en vooral wat we (nog) niet weten. En meermalen blijkt de ornithologie op tal van wetenschappelijke kennisvlakken nog in de kinderschoenen te staan.

Dat is althans een van de boodschappen, die Birkhead ons zondag 10 maart meegaf in de chique gehoorzaal van Teylers Museum in Haarlem. Hij was daar om in de praatserie 'Teylers Ontmoet' belangstellenden in te wijden in zijn nieuwste boek 'De zintuigen van vogels' dat net in het Nederlands is verschenen. Dankzij de grote aandacht voor zijn 'De wijsheid van vogels' is zijn faam hem al vooruit gesnelde. De gehoorzaal van Teylers Museum was dan ook tot de laatste plaats bezet, al moet gezegd dat een deel van het publiek ook was gekomen voor de Nederlandse geoloog Peter Westbroek, die een boeiende ontdekking heeft gedaan over bewegingen in het aardoppervlak. Maar ik kwam uiteraard voor Birkhead, die geïnterviewd werd door journalist Alexander Reeuwijk.

Het is pure nieuwsgierigheid, die mij bij de Engelse professor bracht. Want wat weten we nou helemaal over de zintuigen van vogels. We weten dat vogels vermoedelijk beter kunnen zien dan de mens, maar kunnen ze ook ruiken? Maken ze gebruik van een tastzintuig, hebben ze smaakpapillen en hoe gebruiken ze die dan; wat vertellen ze met hun mooie zangstrofen en welke vorm van communicatie gebruiken ze en waarom? Kortom, je hoeft er maar even over na te denken en tal van vragen borrelen op.

Toen Birkhead in Teyler geïnterviewd werd, had ik zijn laatste boek nog niet gelezen. Inmiddels wel. Daardoor weet ik dus ook dat het boeiende gesprek in Teylers slechts een flard was van alle ontwikkelingen op het gebied van onderzoek naar de zintuigen van vogels. En ook: dat er nog steeds heel veel onbekend is.

Birkhead begon te vertellen met hoeveel hij te danken heeft aan het zelf houden van vogels. Daardoor werd voor de rest van zijn leven de belangstelling voor vogels gewekt. „Evenals in de 15^e en 16^e eeuw leerden we daar heel veel van. Maar we mochten er in feite niet over praten, omdat de Royal Society for the Protection of Birds daar fel tegenstander van was. Maar zelf voor vogels zorgen, daar leer je heel veel van,” hield hij zijn gehoor voor.

Zijn boek over de zintuigen van vogels is voortgekomen uit een studie naar Zeekoeten. Eén specifieke gebeurtenis heeft toen zijn belangstelling voor de vogelzintuigen aangewakkerd. Hij zat in een schuilhut middenin een kolonie Zeekoeten, toen een van de vogels vlakbij hem een herkenningkreet slaakte. Heel ver weg bewoog zich een vogel als stipje richting zijn schuilhut en landde precies waar de ander vogel zat te roepen. Hij wist precies wie zijn partner was en waar die zat. Birkhead: „Terwijl het voor mij allemaal dezelfde beesten waren.” Deze ervaring leerde hem dat het noodzakelijk was vogels op een andere wijze te bestuderen. Bijvoorbeeld door meer aandacht te besteden aan hun zintuiglijke vermogens.

Sindsdien heeft Birkhead veel onderzoek gedaan, vakgenoten geconsulteerd en zich gebogen over de vorderingen van andere wetenschappers. Hij stelde zich de meest indringende vragen als ‘hoe zou het zijn om een tiende van een seconde te copuleren, maar dat dan wel weer meer dan honderd keer per dag, zoals Heggenmussen doen?’ Of: ‘Hoe zou het voelen om je een tijd onlangs te eten en daarna gevolg te geven aan een onweerstaanbare drang om duizenden kilometers te gaan vliegen?’

Tijdens zijn zoektocht stuitte Birkhead op tal van wonderlijke zaken. Zoals onderzoeken naar het reukvermogen van gieren. Daaruit bleek na een aantal experimenten dat gieren heel goed kunnen ruiken. Mensen van een gasbedrijf in de Verenigde Staten wisten dat echter al 50 jaar. Door toevoeging van een bepaalde stof aan het gas, konden zij precies bepalen waar de lekken in de gasleidingen zaten, want daar kwamen altijd grote aantallen gieren op af.

Er is heel veel te vertellen over dit boek en over de zintuigen van vogels. Ik kom er in de Fitis zeker op terug. Wie zich nader wil verdiepen koopt ‘De zintuigen van vogels’ van Tim Birkhead. Een uitgave van de Bezige Bij € 19,90 (paperback).

Jan Kuys